

ДОШКІЛЬНА ПЕДАГОГІКА

Вахняк Н.В.

старший викладач;

Жмурко В.С.

студентка,

*Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького*

ФОРМУВАННЯ ГРАМАТИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Серед багатьох аспектів дошкільної лінгводидактики проблема формування граматичної компетенції у дітей дошкільного віку привертала увагу як теоретиків, так і практиків. Актуальність проблеми зумовлюється пріоритетними напрямками Національної доктрини розвитку освіти України у ХХІ столітті та «Діти України», Законів України «Про освіту», «Про дошкільну освіту» щодо модернізації дошкільної освіти, використання етнопедагогічного і сучасного вітчизняного й зарубіжного досвіду навчання мови з урахуванням провідної ролі усного мовлення в психічному розвитку дітей.

У сучасній лінгводидактичній науці одним з основних показників розумового розвитку дитини вважається рівень мовлення, проте ми маємо підстави стверджувати, що в сучасній методиці особливості усвідомлення дошкільниками мовної дійсності, зокрема потенційні можливості їхнього мовленнєвого розвитку на кожному віковому етапі, вивчено недостатньо. Детальне дослідження зазначеної проблеми, без сумніву, важливе як для загального мовленнєвого розвитку дітей дошкільного віку, так і для їхньої підготовки до систематичного навчання у школі. Важливою складовою оволодіння дитиною дошкільного віку граматичною будовою мови є психічний розвиток дошкільника у єдності з розвитком предметно-практичної діяльності, мислення, спілкування.

Проблематика формування граматичної компетенції дітей старшого дошкільного віку є досить складною і багатоаспектною. До неї зверталися лінгвісти, психолінгвісти, методисти, педагоги, дефектологи (А. Арушанова, А. Богуш, Л. Виготський, В. Воробйова, Н. Гавриш, Л. Калмикова, Г. Каше, К. Крутій, Р. Левіна, К. Мастюкова, Г. Ніколайчук, Д. Ніколенко, В. Орфинська, Ф. Сохін, Л. Спірова,

В. Тищенко, Л. Трофименко, К. Ушинський, Г. Чиркіна, К. Чуковський, М. Шевченко, М. Шеремет, Л. Щерба та ін.).

Опираючись на постійне збільшення числа дошкільників з проблемами формування граматично правильного мовлення зазначена проблема займає найважливіше місце в сучасній лінгводидактиці і є однією з найактуальніших проблем в наш час.

Термін «компетенція» в наш час широко використовується там, де йдеться про навчання та виховання. На основі доробок деяких науковців (В. Кальней, С. Шишов та ін.), компетенція – це загальна здібність, що ґрунтується на знаннях, досвіді, цінностях, схильностях, які надбані завдяки навчанню [5, с. 72]. Компетенція не може зводитися до знань, до навичок, бути компетентним не означає бути вченим або освіченим. Насамперед, компетенція – коло питань, у яких хто-небудь достатньо обізнаний, або в яких певна особа має деякі повноваження, знання, досвід, або здібність виконувати будь-яке завдання або робити що-небудь [1, с. 362].

В. Кальней та С. Шишова вважають, що про компетенцію йдеться тоді, коли вона виявляється у будь-якій ситуації; невиявлена компетенція є тільки потенційною, і вона вже не є компетенцією, а тільки прихованою можливістю [5, с. 81]. Складність вивченої проблематики в тому, щоб визначити ті знання, які б забезпечили формування граматичної компетенції.

Виходячи з вищесказаного зазначаємо, компетентність дитини старшого дошкільного віку – це визначена довільна спрямованість діяльності, сформованість інтелектуальних операцій, усвідомленість і значна мотиваційна насиченість. Компетентність має вікові характеристики, які науковцями розглядаються як базисні характеристики компетенції того чи іншого виду діяльності та орієнтовні показники розвитку особистості на кожному віковому етапі. Так, для деяких науковців (А. Арушанова, С. Новоселова, Л. Парамонова та ін.) показником мовної компетентності дитини дошкільного віку є «здатність будувати своє мовленнєве спілкування з іншими людьми, з огляду на інтуїтивно або свідомо історично сформовані мовленнєві канони фонетики, граматики, лексики, а у немовленнєвих мовних формах – загальнолюдські способи виразної поведінки» [3, с. 13].

У своїх напрацюваннях М. Ватютнева, зазначає, що мовна компетентність – це надбане інтуїтивне знання невеликої кількості правил, які лежать в основі побудови глибоких структур мови, які перетворюються у процесі спілкування в різноманітні висловлювання, тобто поверхові структури [2, с. 55].

Проте у психолінгвістиці існує твердження, що компетенція це володіння базовими, абстрактними правилами мови. Тобто йдеться про

розмежування понять мовна і мовленнєва «компетентність», «компетенція» та «використання мови» у мовленні.

В експериментальному дослідженні Д. Николенка доведено, що «вільне» мовлення дітей є менш розвиненим як за своєю лексикою, так і за граматичними формами, ніж стимульоване. У нестимульованому мовленні діти обмежуються непоширеними реченнями, що складаються з одного слова, не завжди користуються тими граматичними формами, якими вони вже володіють, випускають під час мовлення підмет або присудок. Мовлення стимульоване та організоване педагогом побудоване граматично правильно; діти дотримуються узгодження і керування слів у реченні, вживають вставні слова.

За словами С. Цейтліна, граматики, якою користується дитина в цьому віці, може бути означена, «практичною граматиною», вона досить проста, в ній відсутній «поділ на основу та формоутворюючі афікси», а слова в мовленні аморфні [4, с. 436]. Наведена проблема потребує систематичної цілеспрямованої роботи дорослих (батьків, вихователів) над удосконаленням граматичної структури мовлення дітей, що перш за все, вимагає знання методів обстеження, принципів та шляхів формування граматичної будови мовлення.

Починаючи роботу з формування граматичної правильності мовлення необхідно спонукати дошкільників слухати й чути дорослого, додати словесним настановам дух змагання, викликати інтерес до них, задаючи питання: «Хто точніше скаже слово?», «Хто швидше відповість на запитання?», «Хто більше придумає слів?», «Хто більше помітить частин предмета?» та ін.

Значна увага при навчанні дітей побудові доручень необхідно приділяти вправам на вживання правильного порядку слів у реченні, попереджаючи неправильне узгодження слів. Обов'язково стежити, щоб дошкільнята не повторювали однотипні конструкції. Вихователь, використовуючи у навчанні ситуативні моменти режимних процесів, прогулянки та ін., називає предмети, якими оперує дитина, називає дії, які проводить дитина або дорослий з цим предметом, описує ті відчуття, які випробовує дошкільник (кисло, твердо).

Під час занять зі збагачення словникового запасу особлива увага приділяється правильному граматичному оформленню слів. Їх потрібно вживати в різних граматичних конструкціях, привчаючи дошкільників на слух розрізняти важливі частини слова й форми зв'язку слів у реченні.

Варто обрати для перших невеликих розповідей дітей опис знайомої наочної ситуації, поступово ускладнюючи завдання: діти повинні запам'ятати й виконати більше дій, а потім точно розповісти про послідовності їхнього виконання. У найважчому варіанті завдання вказівки вихователя чує тільки одна дитина, що мовчки виконує настанову. Діти уважно спостерігають за роботою однолітка й потім

докладно розповідають про побачене. Складання таких розповідей за дією, яка була продемонстрована, є одною з основних частин роботи з розвитку зв'язного мовлення старших дошкільників.

Як довели результати нашого дослідження, важливим методом формування граматичної компетенції у дітей є розповіді складені педагогом, в змісті яких мають бути слова проблемні для дошкільнят (в яких допускаються граматичні помилки).

Узагальнюючи робимо висновок, граматична компетенція – це неусвідомлене вживання дошкільниками граматичних форм рідної мови згідно з законами і нормами граматики, наявністю у них корекційних навичок щодо правильності вживання граматичних форм.

Отже, спираючись на окреслені вище наукові позиції, зазначимо, що формування граматичної компетенції у дітей старшого дошкільного віку процес складний і довготривалий. Як педагогам, так і батькам необхідно стимулювати та мотивувати мовлення дітей на заняттях, у повсякденному житті дитини, під час режимних моментів.

Список використаних джерел:

1. Базовий компонент дошкільної освіти / [Богущ А. М., Беленька Г. В., Богинич О. Л., Гавриш Н. В. та ін.] наук. кер. : А. М. Богущ. – К.: Видавництво, 2012. – 26 с.
2. Бенера В. Є. Теорія та методика розвитку рідної мови дітей. Навчально-методичний посібник за кредитно-модульною системою організації навчального процесу для студентів напряму підготовки 6.010101 «Дошкільна освіта» / В. Є. Бенера, Н. В. Маліновська. – К. : Видавничий Дім «Слово», – 2010. – 376 с.
3. Богущ А. М. Дошкільна лінгводидактика : теорія і практика / А. М. Богущ – Запоріжжя: Просвіта, 2000. – 348 с.
4. Богущ А. М. Развитие речи детей первых трех лет жизни / А. М. Богущ. – Одеса, 1993. – 282 с.
5. Калмикова Л. О. Формування мовленнєвих вмінь і навичок у дітей : психолінгвістичний та лінгвометодичний аспекти : Навч. посіб. для студ. ВНЗ / Л. О. Калмикова. – К. : НМЦВО, 2003. – 300 с.